МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Дагестан

МО Ботлихский район

МКОУ "Хелетуринская СОШ"

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО	Зам.директора по УВР	ВрИО директора школы
Алистанова Н.М Протокол № 1 от «30» 08 24 г.	Газиева Э.Х. Протокол № 1 от «30» 08 24 г.	Юсупов Ю.М. Приказ №1 от «31» 08 24 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык»

2 класс

с.Хелетури 2024

Авар мацI Программаялъе баян

Программа хIадур гьабуна байбихьул школалда тIуразаризе хIисабалде росарал хIасилалги, Обществоялда инсанасул рухIияб рахъ, хьвадачIвадиялъул къагIидаби церетIеялъул ва гьесие тарбия кьеялъул концепцияги, Байбихьул школалъул лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандартги кьочIое росун.

Жакъасеб школалда тIадаб борч ккола гIун бачIунеб гIелалъе гъваридаб ва щулияб гIелмияб лъай кьей, гьеб жидер практикаялъулъ хIалтIизабизе ругьун гьари, дунялалдехун материалистияб бербалагьи лъугьинаби. Гьеб масъала гIумруялде бахъинабиялъулъ кIудияб бакI ккола рахьдал мацIалъ.

Байбихьул классазда рахьдал мацI малъула кIиго аслияб мурад яшавалде бахъинабизе: нахъгIунтIиялъулаб ва социокультурияб.

Гьединго байбихьул классазда авар мацI лъазабиялъ кумек гьабула гьал хадусел суалал тIуразе:

- творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби;
- сверухъ бугеб хIакъикъаталъул, гIадамазул жамгIияталъул ва тIабигIаталъул хIакъалъулъ лъималазул бугеб цо чIванкъотIараб бичIчIи бечелъизаби;
- жалго жидедаго чIун, хIалтIиялъул къагIидаби лъай;
- цIалул дарсазде, тIехьалде (лъаялъул иццалде) интерес бижизаби.

Авар мацI лъазабулаго щивав цIалдохъанасул хаслъи хIисабалде босула, тартибалда материал лъазабула ва гьеб гъваридго бичIчIизабула.

Курсалъул гIаммаб характеристика

Авар мацIалъул кумекалдалъун программаялъ кIвар буссинабун буго гьал хадусел *масъалаби* тIуразариялде:

1. Дагъистаналъул мацIал ва маданиятал батIибатIиял рукIиналъул ва гьел цоцада рухьарал рукIиналъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи лъугьинаби;
2. КIалзул ва хъвавул диалогияб ва монологияб калам цебетIезаби;
3. Цоцада хурхен гьабиялъулаб бажари цебетIезаби;
4. РухIияб ва эстетикияб бичIчIи лъугьин;
5. Творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби.

Рахьдал мацI малъиялъул мурадалде щвезе, программаялъ гьал хадусел практикиял *масъалаби* тIуразаризе рихьизарун руго:

авар мацIалъул гIуцIиялъул ва системаялъул, ай лексикаялъул, фонетикаялъул, графикалъул, орфографиялъул, орфоэпиялъул, морфемикалъул (рагIул гIуцIиялъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул хIакъалъулъ бищунго гIадатиял баянал цIалдохъабазе щвей;

жиндирго пикру бицине, захIматаб гуреб хъвавул текст гIуцIизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе, битIун хъвазе ва цIализе бугеб бажари лъугьинаби;

жиндирго калам камиллъизабизе хIаракат бахъи, мацI лъазабизе гъира бижизаби, мацIалъул бацIцIалъи цIуниялъулъ жалги гIахьалал рукIин цIалдохъабазда бичIчIи, гьезулъ мацIалдехун бугеб къиматаб бербалагьи цIикIкIинаби.

Авар мацIалъул курс байбихьула хъвазецIализе малъиялдаса. Хъвазе -цIализе малъула сентябралдаса байбихьун апрелалде щвезегIан. Лъималазда материал лъаялда бан, мугIалимасул ихтияр буго хъвайцIали малъизе бихьизабураб заман дагь гьабизе, ялъуни цIикIкIинабизе. ХъвазецIализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгин синтетикияб методалдалъун. Хъвай-цIали малъиялъул масъалаби цIализе малъиялъул дарсаздаги хъвадаризе ругьун гьариялъул дарсаздаги тIурала, ай хъвайцIали малъи ккола цадахъаб тадбир: цIализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щула гьабула, калам цебетIезабиялъул хIалтIаби тIоритIулаго.

ХъвайцIали малъи гIуцIун буго кIиго бутIаялдасан:

ХIадурлъиялъул заман.

ХIарпал малъулеб (букварияб) заман.

Гьеб кIиябго заманалда мугIалимас унгоунгояб кIвар кьезе ккола лъималаз гьаркьал ритIун рахъиялде, гьезда хъвазецIализе малъиялде, гьезул рагIул нахърател бечед гьабиялде, калам цебетIезабиялде.

Дарсазда лъимал ругьун гьарула предложениял рагIабазде, рагIаби слогазде риххизе; рагIабазулъ гьаркьазул тартиб бижизабизе, гьезда гьоркьоб бухьен чIезабизе. Лъималаз лъазабула гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе; рагIаби, слогал гIуцIизе ва цIализе; бичIчIун, битIун цин слогалккун, цинги рагIабиккун предложениял ва цоцазда хурхараб калам цIализе.

ЦIализе ругьун гьариялда цадахъ лъималазда хъвазеги малъула. Гьел ругьун гьарула гьаркьал хIарпаздалъун хъвазе, къотIкъотIараб азбукаялъул кумекалдалъун хIарпаздасан, слогаздасан рагIаби данде гьаризе, хъвавул ва басмаялъулаб текстaлдаса хIарпал ва рагIаби битIун хъвазе, мугIалимас абурал хъваялъульги цIалиялъульги батIалъи гьечIел рагIаби ва гьединал рагIабаздасан данде гьарурал къокъал предложениял хъвазе, предложениялъул авалалда ва гIадамазул, хIайваназул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе.

БитIунхъваялъул ва цIалиялъул иш мурадалде щвеялъе гIоло цIикIкIараб кIвар кьола рагIулъ ва слогалъулъ щибаб гьаракь батIа бахъиялде ва бихьизабиялде, гьел гьаркьазул тартиб ва цоцазда гьоркьоб бухьен чIезабиялде; цIалдохъабазул каламалъул лугби камиллъизариялде ва гьаркьал, слогал, рагIаби битIун абиялде.

ХъвайцIали малъиялъул дарсазда лъималазул цогидазухъ гIенеккизе, мугIалимасул ва цогидал цIалдохъабазул калам тIубанго бичIчIизе бугеб бажари камил гьабула. Лъимал ругьунлъула классалда цере кIалъазе, мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе, къваригIараб жо гьикъизе, цIалараб жоялъул, лъагIалил ункъабго заманалда жаниб гIадамаз гьабулеб хIалтIул хаслъиялъул ва хисардулеб тIабигIаталда хадуб жидерго халкквеязул, ралагьарал фильмазул хIакъалъулъ бицине.

Гьединго хъвайцIали малъиялъул дарсал тIоритIулаго, цIалдохъабазул лъугьуна цIалиялъул бищун гIадатаб бажари. ТIоцебесеб классалда лъимал ругьунлъула бичIчIун, битIун, гIедегIичIого цIализе, тIехьгун ва текстгун хIалтIизе.

ХъвазецIализе малъулелъул, лъималазул психологиял хаслъабиги хIисабалде росун, мугIалимас дарсазда батIибатIиял хIалтIаби тIоритIула, гьединго лъимал тIамула свак чучиялъе физкультминутка, расанди гьабизе ва кучIдул ахIизе.

ХъвазецIализе малъун хадуб авар мацIалъул курс лъазабизе байбихьула. Авар мацIалъул курс гIуцIун буго гьал хадусел бутIабаздасан:

Фонетика ва орфоэпия, графика, лексика, рагIул гIуцIи (морфемика), грамматика (морфология ва синтиксис);

БитIунхъвай (орфография) ва лъалхъул ишараби лъеялъул къагIидаби (пунктуация);

Калам цебетIей.

Программаялда авар мацIалъул курсалъул бищун гIадатал (авалиял) баянал кьун руго. МацIалъул гIемерисел бутIаби (разделал) ва темаби щибаб классалда такрарлъула. Гьелъ рес кьола, лъималазул лъаялъул даражаги хIисабалде босун, гьел мацIалъул бутIаби ва темаби гъварид ва гIатIид гьаризе.

Фонетикаялда ва графикаялда хурхараб аслияб лъайги, бажариги, ругьунлъабиги цIалдохъабазе щола 1 ва 2 классалда. Гьеб заманалда цIалдохъабазе щола гьаркьазул ва хIарпазул, рагьаралги рагьукъалги гьаркьазул, геминатазул ва лабиалиял гьаркьазул, алфавиталъул, ударениялъул ва слогалъул хIакъалъулъ авалиял баянал. Лъималазда бажарула рагIулъ гьаркьал битIун абизе, абураб ва хъвараб рагIулъ гьаркьал ва хIарпал дандекквезе, алфавиталда ругел хIарпазул цIарал битIун абизе, рагIулъ гьаркьазул тартиб чIезабизе, хIарпал гьоркьор риччачIого ва гьезул бакI хисичIого рагIаби хъвазе, слогалккун рагIаби рикьизе, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа рахъизе, лабиалиял гьаркьал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе, геминатал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе. IIIIV классаздаги гьеб

темаялда тӀад хӀалтӀи гьабула гьоркьоса къотӀичӀого. Лъималазда малъула гьаркьал хӀарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьал ритӀун рахъизе, гьел рихьизарулел хӀарпал ритӀун хъвазе, рагӀи слогазде бикьизе, рагӀулъ ударение бугебги гьечӀебги слог батӀа бахъизе.

Лексикаялда хурхарал хӀалтӀаби гьарула ункъабго лъагӀалида жаниб. Гьединал хӀалтӀаби тӀоритӀула грамматика, рагӀул гӀуцӀи ва битӀунхъвай малъиялда цадахъ. Грамматикаялъул, цӀалул, битӀунхъваялъул ва калам цебетӀезабиялъул дарсазда лъималазда лъала предметал, гӀаламатал, ишал рихьизарулел рагӀабазул цӀарал ритӀун хӀалтӀизаризе, жидерго пикру загьир гьабизе, къваригӀараб рагӀи балагьизе. Гьединго гьез лъайхъвай гьабула синонимазулгун, антонимазулгун, битӀараб ва хъвалсараб, цо ва гӀемер магӀнаялъул рагӀабазулгун.

РагӀул гӀуцӀиялъулгун цӀалдохъабаз лъайхъвай гьабула 3 абилеб классалда. Гьезда лъала рагӀулъ магӀнаял бутӀаби рихьизаризе, суффиксазул кумекалдалъун цӀиял рагӀаби лъугьинаризе, кьибил цоял рагӀаби цого цо рагӀул формабаздаса ратӀа гьаризе; рагӀул форма яги цӀияб рагӀи лъугьинабулаго, аслуялъулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битӀун хисизе. Байбихьул классазда малъула каламалъул бутӀабиги. ТӀоцебесеб классалда, суалазул кумекалдалъун, лъимал ругьун гьарула предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀаби каламалъулъ хӀалтӀизаризе, суалазда рекъон предложениязда жанир гьел ратӀа рахъизе. КӀиабилеб классалда предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀабазул кьучӀалда лъималаз лъайхъвай гьабула предметияб цӀаралъулгун, прилагательноялъулгун ва глаголалъулгун. Лъабабилеб ва ункъабилеб классазда гьелго каламалъул бутӀаби дагьалги гъваридго малъула. Глагол заманабазде хисизабизе, предметияб цӀар падежазде сверизабизе, гьединго прилагательноял жинсазде ва гӀемерлъул формаялде хисизаризе жеги гӀатӀидго ругьунлъула. Предметияб цӀаралъул, жинсиял глаголазул, прилагательноязул жинс, цолъул ва гӀемерлъул форма, глаголалъул заман малъула 3 абилеб классалда. Предметияб цӀаралъул гӀадатал падежал лъазарула 3 абилеб классалда, бакӀалъул падежал – 4 абилеб классалда (терминалги абичӀого, практикияб къагӀидаялъ). Гьелда тӀадеги, 3 – 4 классазда цӀалдохъабаз лъайхъвай гьабула цӀарубакӀалъулгун ва рикӀкӀеналъулгун. Наречиялъулгун лъималаз лъайхъвай гьабула практикияб къагӀидаялъ. Наречиялъул хӀакъалъулъ гьезда лъала жиб иш лъугьараб куц, бакӀ, заман, къадар, гӀилламурад баян гьабулеб каламалъул бутӀа кколеблъи ва кин? киб? кибе? киса(н)? кида? щай? кигӀан? абурал суалазе жаваблъун бачӀунеблъи.

Байбихьул классазда предложениялъул хӀакъалъулъ цӀалдохъабазе щола гьадинал баянал:

- Предложение ва абулеб жоялъул мурадалдеги интонациялдеги балагьун, гьелъул тайпаби;
- Предложениялъул бетӀерал ва бетӀерал гурел членал;
- Предложениялда жаниб рагӀабазул бухьен;
- ТӀибитӀараб ва тӀибитӀичӀеб предложение;
- ГӀадатаб ва жубараб предложение;
- Предложениялъул тайпа цоял членал;
- РагӀабазул дандрай.

Гьезул хӀакъалъулъ баян цӀалдохъабазе щибаб классалда дагьдагькkун щола.

- лъимал ругьун гьарула калам предложениязде биххизе, рагӀабаздаса предложениял ратӀа гьаризе, гьел, интонацияги цӀунун, цӀализе, предложениялъул авалалда кӀудияб хӀарп хъвазе, ахиралда тӀанкӀ лъезе.
- малъула предложениялъул бетӀерал членал, кколеб интонацияги цӀунун, предложение цӀализе, предложениялъул ахиралда тӀанкӀ, суалияб ва ахӀул ишараби лъезе.
- щола рагӀабазул дандраялъул, хабарияб, суалияб, тӀалабияб ва ахӀул предложениязул, предложениялъул бетӀерал ва бетӀерал гурел членазул,

гIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениязул, гIадатал ва журарал предложениязул хIакъалъулъ баянал.

- ругьун гьарула тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел ритIун цIализе, гьезулъ лъалхъул ишараби лъезе.

Текст. Бухьараб калам цебетIезаби абураб бутIаялъулъ аслияб бакI ккола тексталда тIад гьабулеб хIалтIиялъги. Гьеб текст бичIчIизе ва гIуцIизе, гьединго тексталда тIаса жиндирго пикру бицине ругьун гьариялъул хIалтIабазги. Предложениялдаго гIадин, щибаб классалда тексталда тIад хIалтIула тIубараб цIалул соналда.

«Текст. Бухьараб калам цебетIезаби» абураб разделалъулъ тексталда тIад гьабулеб хIалтIи гьал хадусел бутIабаздасан гIуцIун буго:

тексталъул хIакъалъулъ бичIчIи

тексталъул тема

тексталъул аслияб пикру;

тексталда цIар лъей;

тексталъул бутIабазда гьоркьоб бугеб бухьен;

тексталъул щибаб бутIаялда жанир ругел предложениязда гьоркьоб бухьен;

текстазул тайпаби: хабарияб, сипатияб ва пикрияб (лъайхъвай гьаби);

изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи; хIадурараб, яги киназго цадахъ гIуцIараб, ялъуни живго жиндаго чIун гIуцIараб планалда рекъон чидар текст хъвазе бажари;

сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи (бицун ва хъван); сюжетиял суратазда яги цо сураталда тIасан, гьединго цо кинаб бугониги темаялда тIасан текст гIуцIизе бажари; цебеккунго киналго гIахьаллъун дандбараб текст хъвазе бажари;

ЦIалдохъаби ругьун гьаризе ккола каламалъулъ ккарал гъалатIал цоцаз ритIизаризе ва батIибатIиял тайпабазул словараздаса пайда босизе.

Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе программаялда хасаб заман бихьизабун гьечIо. ГьединлъидаI щибаб грамматикаялъул дарсида 8–10 минуталъ мугIалимас тIадчIей гьабула цIалдохъабаз хъвалебщинаб жо берцингоги бацIцIадгоги букIинабиялде. Гьаниб кьола хатIалъул хашлъи тIагIинабиялде руссарал ругьунлъиялъул тIадкъаял, рихьизарула мисалиял хIарпал ва рагIаби.

Дидактикаялъул кIвар бугел суалазул цояб ккола контролиял (хъвавул) хIалтIабазул хIасилазул кьучIалда цIалдохъабазул лъайгун бажари борцин ва къимат лъей. Байбихьул классазда авар мацIалъул хъвавул хIалтIабазул аслиял тайпабилъун ккола: тIаде балагьун текст хъвай, эркенаб диктант, гIинзул ва берзул диктант, творческияб диктант, хIадурлъиялъул ва тIасабищул диктант, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял.

Словариял диктантазе кьезе кколеб рагIабазул къадар букIине бегьула:
II классалда – 8–10, III классалда – 10–12, IV классалда – 12–15.

Хал гьабиялъул диктантал гьаризе рихьизарурал текстазулъ ругел рагIабазул къадар гIагашагарго гьадинаб букIине бегьула:
I классалда – 10–15, II классалда – 35–45, III классалда – 55–60.
IV классалда – 70–75.

Ругьунлъиялъул изложениязе чIезабун буго гьаб къадар:
I классалда – 15–20, II классалда – 45–55, III классалда – 55–65.
IV классалда – 75–80.

Байбихьул классазул лъималазда кIоларо цо жоялда тIаде халат бахъун жидерго кIвар буссинабизе, гьел хехго свакала. ГьединлъидаI дарсида цIалдохъабигун хIалтIиялъул къагIидаби батIибатIиял рукIине ккола (мугIалимасухъ гIенекки, гарачIвари, тIахьалгун ва тетрадалгун хIалтIи, хъвавул ва кIалзул хIалтIаби иргаялда тIоритIи, мех-мехалда минутаялъул махсараби, расандаби ва физкультура гьаби).

Программаялда кьурал темабазе сагIтал рикьун руго мисалияб къагIидаялъ. Жиндирго хIалбихьиялде, цIалдохъабазул лъаялде ва щибаб классалда гьабулеб хIалтIул шартIазде балагьун, мугIалимасул ихтияр буго мустахIикъаблъун бихьулеб бакIалда сагIтазул хисабаси гьабизе.

ЦIалул планалда авар мацIалъ ккураб бакI

Байбихьул школалда авар мацI лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 270 сагIат. 1 классалда 66 сагIат кьун буго: гьезда гьоркьоса 54 сагIат хъвазецIализе малъиялъул дарсазе (анкьида жаниб 2 сагIат, 27 цIалул анкь), 12 сагIат (анкьида жаниб 2 сагIат, 6 цIалул анкь) авар мацIалъул курсалъе бихьизабун буго.

2 – 4 классазда авар мацIалъул дарсазе 68 – 68 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 – 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 22 сагIат).

Курс лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Байбихьул школа лъугIарал цIалдохъаби гьал хадусел хIасилазде щола:

Напсиял хIасилал

1.Жиндирго ВатIаналдаса, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатаздаса гьезул тарихалдаса чIухIиялъул асар бижизаби.

2.Цоцазда рухьарал, амма цоцазда релълъинчIел тIабигIаталдехун, миллатаздехун, маданиятаздехун ва диназдехун цолъи цIунараб, ай кIибикьичIеб, обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб бербалагьи бижизаби.

3.Цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIунакъараб балагьи бижизаби.

4.ЦIалиялдехун интерес бижизаби.

5.Обществоялда чиясул хьвадачIвадиялъул къагIидабазул ва гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб (ай социалияб) ритIухълъиялъулги эркенлъиялъулги кьучIалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби.

6.Эстетикиял бичIчIиял, хIажалъаби ва бечелъаби лъугьинари.

7.Цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

8.ГIел бащадазда ва цIикIкIаразда цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби, тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвалхIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби.

9. ХIинкъи гьечIеб, паракъатаб, чорхое (сахлъиялъе) пайдаяб гIумру гьабизе мурад лъей; творческияб хIалтIуде гьира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби; материалиял ва рухIиял бечелъабазул тIалабагъаз гьабизе бажари.

Метапредметиял хIасилал

Накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизеги, диалогалъулъ гIахьаллъизеги, батIибатIиял пикраби рукIиналъе ва щибасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъизеги, жиндирго пикру загьир гьабизеги, гьелъие далил бачинеги разилъи.

ГIаммаб мурад цебе лъезеги гьеб тIубазабиялъул нухал ралагьизеги бажари; цадахъ гьабулеб хIалтIи щибасда гьоркьоб бикьизе, къотIикъай гьабизеги, цадахъаб хIалтIулъ цоцазда хадуб хал кквезеги, данд рекъон кколеб хIалалъ жиндир ва сверухъ ругезул хьвадачIвадиялъе къимат кьезеги бажари.

Лъилниги рахъ кквечIого, щивас загьир гьабураб пикруги хIисабалде босун, дагIбарагIи къотIизе бажари.

Предметиял ва предметазда гьоркьосел аслиял бичIчIиял лъай.

ЦIалулъ жинца кьолел лъикIал яги квешал хIасилазул гIилла бичIчIизеги, нагагьлъун цIалулъ нахъе ккани, гьениса ворчIизеги бажари.

Предметиял хIасилал

МацI миллияб маданияталъул аслуги гIадамал цоцада ричIчIиялъул ва гьезда гьоркьоб бухьен чIезабиялъул алатги кколеблъи цIалдохъабазда бичIчIи; авар мацI Дагъистаналъул пачалихъияб мацI кколеблъиги, гьелъ магIарулазул миллатал цоцада рухьинарулеблъиги лъай.

Авар мацӀалъул (битӀунабиялъул, лексикаялъул, грамматикаялъул, битӀунхъваялъул, лъалхъул ишараби лъеялъул) нормабазул ва каламалъул этикаялъул къагӀидабазул хӀакъалъулъ авалиял баянал лъай.
Инсанасул гражданлъи ва гӀаммаб культура бихьизабулеб гӀаламат хӀисабалда битӀараб кӀалзул ва хъвавул каламалдехун лъикӀаб бербалагьи букӀинаби.
ГъалатӀал гьечӀеб хъвайхъвагӀаялъ жиндирго культураялъул даража загьир гьабулеблъи бичӀчӀи; текстал хъвалаго, лъалхъул ишараби лъеялъул ва битӀунхъваялъул къагӀидабаздаса (правилабаздаса) пайда боси.
Хъвараб жоялъул хал гьабизе бажари.
Фонетикаялъул ва графикаялъул, лексикаялъул, рагӀи лъугьиналъул (морфемикалъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул; мацӀалъул аслиял бутӀабазул, гьезул гӀаламатазул ва гьел каламалъулъ хӀалтӀизариялъул хаслъабазул хӀакъалъулъ авалиял баянал лъай.
Курсалъул материал Каламалъул тайпаби
ГӀенеккун (гӀинтӀамун) рагӀараб жо бичӀчӀи.

ГӀадатаб гарачӀвариялъулъ цогидаз бицунеб жоялъул магӀна ва мурад бичӀчӀи. ГӀенеккун рагӀараб калам данд рекъон кколеб хӀалалъ бичӀчӀи. ПасихӀго цӀаларал яги художествияб къагӀидаялъ рицарал маргьабазул, харбазул ва кучӀдузул магӀна бичӀчӀи ва лъурал суалазда рекъон гьезул хӀасил бицин. Бицараб маргьаялъул ва хабаралъул хӀасилалда тӀасан кьурал суалазе жаваб гьаби. АскӀов гӀодов чӀун, хабаркӀалалда вугев чиясул каламалъухъ гӀенеккизе бугеб бажари цебетӀезаби
Гаргади.

Хурхен гьабиялъул масъала хӀасил кьолеб куцалда тӀубазабиялъе гӀоло цере лъурал шартӀазда ва мурадазда рекъон гаргадиялъул къагӀидаби тӀаса рищи. Диалогалъулъ гӀахьаллъизе лъай.

КӀалъаралъай байбихьизе, гьоркьоб къотӀизе тунгутӀизе, лъугӀизабизе ва жиндирго гӀакълуялдалъун жиндехунго ракӀ цӀазабизе бажари. Лъилниги, сундулниги хӀакъалъулъ сипатсурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, хабар бицине бажари. Каламалъул этикаялъул нормаби (ай салам кьезеги, къомех лъикӀ гьабизеги, тӀаса лъугьинеги, баркала кьезеги, лъидехунниги гьаригун хитӀаб гьабизеги) лъай. БитӀун абиялъул нормаби ва интонация цӀуни.
ЦӀали.

ЦӀалул текст бичӀчӀи. КъваригӀараб материал батиялъул мурадалда тӀаса бищун цӀали. Тексталъулъ рихьдаего кьураб информация бати. Тексталъулъ бугеб информациялъул кьучӀалда цо кинаб бугониги хӀасилалде рачӀине. Тексталъулъ бугеб информациялъе баян кьей ва гьеб гӀаммлъизаби. Тексталъул хӀасилалъул, гьелъул гӀуцӀиялъул ва мацӀалъул хаслъиялъул анализ гьаби ва гьезие къимат кьей.
Хъвадари.

Гигиеналъул тӀалабазда рекъон бичӀчӀулеб (бигьаго цӀализе кӀолеб), берцинаб хатӀалъ хъвадаризе лъай. Лъазарурал къагӀидабазда рекъон абун ва тӀаде балагьун хъвай. ЦӀалараб ва гӀенеккун рагӀараб тексталъул хӀасил мухӀканго яги тӀаса бищун хъвай. Жиндир гӀумруялъулъ ккараб лъугьабахъиналъул, сверухъ бугеб тӀабигӀаталъухъ халкквеялъул, пайдаял ишазул, литературиял асаразул ва гь.ц. хӀакъалъулъ сипатсурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, гьитӀиналго харбал херхине.

ХъвазецӀализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгун синтетикияб методалдалъун.

ХъвайцӀали малъи ккола цадахъаб тадбир: цӀализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щулалъизе гьабула калам цебетӀезабиялъул хӀалтӀаби тӀоритӀулаго, ай гьаркьаздасан рагӀи, рагӀабаздасан предложение, предложениял дандран хабар гӀуцӀизе ругьун гьарулаго.
Фонетика.

Каламалъул гьаркьал ва гьезул характеристика. РагӀул магӀнаги гьелъул гьаркьилаб гӀуцӀиги цоцада рухьарал рукӀин бичӀчӀи.

РагӀулъ жалго жидедаго чӀарал гьаркьал рихьизари. РагӀулъ гьаркьазул къадар ва тартиб чӀезаби, сипатсуратаблъулалгин символиял схемабазулъ гьел хъвай.

Рагьарал ва рагъукъал гьаркьал ратӀа гьари. Гьел схемабазулъ рихьизари. Абиялъул бищунго гьитӀинаб бутӀа хӀисабалда слог. РагӀаби слогазде риххи, рагьарал, къарал ва рахарал слогал. Ударение. РагӀулъ ударение тӀаде кколеб бакӀ бихьизаби, ударение бугелги ударение гьечӀелги слогал ратӀа рахьи,
РагӀабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе (рагӀулъ гьаркьазул къадар чӀезабизе, рагӀул бетӀералда, бакьулъ, ахиралда букӀаниги, гьеб гьаракь бугеб бакӀ лъазе, ударение бугеб слог бихьизабизе) лъай.

Графика.

Гьаркьал ва хӀарпал ратӀа рахъи: хӀарп гьаркьил ишара ккола. Гьаркьал хӀарпаздалъун рихьизаризе бажари. *Е, ё, ю, я* рагьарал хӀарпал. Ъ гьаракь ва х1арп. Ь хӀарп. Гьез тӀубалеб хъулухъ.

Авар алфавиталъулгун (хӀарпазул тартибалъулгун) лъайхъвай гьаби.

ЦӀали.

Слогалккун цӀалиялъул бажари лъугьинаби. Лъимералъул хасаб темпалда дандекколеб хехлъиялда слогалккун ва рагӀабиккун цокӀалаяб цӀали. РагӀаби, рагӀабазул дандраял, предложениял ва къокъал текстал бичӀчӀун цӀали. Лъалхъул ишарабазда рекъон лъалхъи гьабун ва интонация цӀунун, цӀали. ЗахӀматал гурел гьитӀинал текстал ва кучӀдул бичӀчӀун ва пасихӀго цӀалиялъул бажари цебетӀезаби. Живго жиндаго чӀун яги мугӀалимасул кумекалдалъун цӀалараб текст, такрар гьабун (ай цӀидасан), бицин.

РагӀаби, къокъал предложениял, захӀматал гурел гӀитӀинал текстал гӀедегӀичӀого битӀун цӀализе ругьун гьари. МугӀалимас абун яги тӀаде балагьун, хъвараб жо хал гьаби мурадалда хал кквезе, битӀунхъваялъул къагӀидабиги цӀунун, цӀализе ругьун гьари.

Хъвадари.

Хъвадарулаго битӀун гӀодор чӀезе, тетрадь партаялда лъезе, ручка, къалам битӀун кквезе лъимал ругьун гьари. КӀудиял ва гьитӀинал хӀарпал битӀун хъвазе ва гьел рагӀабазулъ цолъизаризе бажари.

Гигиеналъул нормабиги цӀунун, хӀарпал, слогал, рагӀаби, предложениял хъвазе ругьун гьари. БацӀцӀадаб ва бичӀчӀулеб (ай бигьаго цӀализе кӀолеб) хатӀалъ хъвадаризе лъай.

Цин мугӀалимас тетрадазда кьурал, цинги букваралда ругел рагӀаби ва предложениял, тӀаде балагьун, хъвазе лъай. МугӀалимас абурал рагӀухъе хъвалел рагӀаби ва гьединал рагӀабаздаса данде гьарурал предложениял хъвазе бажари. Текст, тӀаде балагьун битӀун хъваялъул тартиб ва къагӀидаби лъай.

ХӀарпаздалъун рихьизаруларел графикиял гӀаламатаз (ай рагӀабазда гьоркьоб хутӀараб чӀобогояб бакӀалъ, рагӀаби цо мухъидаса цоги мухъиде рикьун росиялъул ишараялъ) тӀубалеб хъулухъ бичӀчӀи.

РагӀи ва предложение.

РагӀи анализ гьабиялъул материал ва цӀехрех гьабиялъул предмет (ай объект) кколеблъи бичӀчӀи. РагӀул лексикияб магӀнаялда хадуб халкквей.
РагӀи гьаркьаздасан гӀуцӀун букӀунеблъи лъай. Цоцазулгун гьоркьоблъи гьабиялъулъ рагӀул бугеб кӀвар лъай. Предметал, предметазул гӀаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагӀаби каламалъулъ битӀун хӀалтӀизаризе бажари.

РагӀаби ва предложениял ратӀарахъизе бажари. Предложениялъулъ рагӀаби ратӀа гьаризе, гьезул тартиб хисизе бажари. Предложениялъулъ интонация цӀунизе лъай.

БитӀунхъвай.

ТӀоцебесеб классалда гьал хадусел битӀунхъваялъул къагӀидабазулгун лъайхъвай гьабула:

рагӀаби ратӀатӀун хъвай;

геминатал ва лабиалиял гьаркьал хӀарпаздалъун рихьизари;

хасал цӀаразул бетӀералда ва предложениялъул авалалда кӀудияб хӀарп хъвай;

ragIаби слогалккун цо мухъидаса цоги мухъиде роси; предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби.

Калам цебетIезаби.

Тексталъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи. Тексталъулъ предложениял ратIа гьари. Тексталъулъ предложениял цолъизари. ГIенеккун рагIараб ва жинцаго цIалараб текст бичIчIи. Берзулгин сипатиял мисалазул (моделазул) кумекалдалъун каламалъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи лъугьин. Схемазул кумекалдалъун калам магIна бугел бутIабазде биххи. Предложенияздасан бухьараб текст гIуцIи.

Жиндир гIумруялъулъ ккарал лъугьабахъиназул, хIаязул хIакъалъулъ, сюжетияб сураталдасан гьитIинабго хабар херхине бажари. БицанкIабазе жавабал кьезе, кучIдул рекIехъе лъазаризе; кицаби, абиял каламалъулъ хIалтIизаризе, рекIехъе лъазарурал кучIдул пасихIго рикIкIине бажари.

Авар мацIалъул курс I класс

РагIи. Предложение. Текст.

Калам. ГIадамазе калам сундуе къваригIун бугеб.

Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. МагIнаялъул рахъалъ данде кколел рагIаби цоцазда рухьин.

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар.

Предложениялъул бетIерал членал.

РагIабазул бетIералда кIудияб хIарп.

Гьаркьал ва хIарпал

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал.

Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал: **[гь], [гъ], [г**I**], [кь], [къ], [кI], [лъ], [тI], [хь], [хъ], [хI], [цI], [чI].**

Геминатал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, лълъ, сс, хх, цц, цIцI, чч, чIчI**.

Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **гв, кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, кьв, св, хв, хъв, хьв, щв, шв, гъв, гьв, гв, чв, чIв, цв, цIв.**

РагIи ва слог. Слогалккун рагIаби цIияб мухъиде роси.

Каламалъул бутIаби

Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал рихьизарулел рагIаби ккей.

Кинав? кинай? кинаб? кинал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби ккей.

Щиб гьабураб? Щиб лъугьараб? Щиб гьабулеб бугеб? Щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ккей.

Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал:

рахьдал мацI нилъер культураялъул аслу букIин бичIчIи ва гьелъ магIарулазул миллатазда гьоркьоб щулияб бухьен чIезабулеблъи лъай; гьалатI гьечIеб кIалзул ва хъвавул калам гIаммаб культураялъул гIаламат букIин лъай;

- лъикIаб даражаялда цIализеги цIализе бугеб пагьмуялъе жинцаго къимат кьезеги бажари;

цо къасдалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;

цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

мугIалимас кьураб къиматалда разилъи.

Метапредметиял хIасилал:

учебникалда бугеб материал лъикI лъай: ай цIалул тIадкъаял тIуразаризе къваригIараб баян (информация) балагьи, суратаздалъун, схемабаздалъун кьураб баян бичIчIи; предметал дандекквей, гьезулъ гIаммал ва ратIа гьариялъул гIаламатал рихьизари; батIи-

батIиял баянал (справкаби) кьолеб учебникалъул ва цIалул пособиязул материалалдаса пайда боси (мугIалимасул нухмалъиялдалъун);

диалогалъулъ гIахьаллъизе бажари (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

тIадкъаял тIуралаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе бажари: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, данд бан гьоркьоб лъураб суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе; кьурал мисалазда рекъон жиндирго хIалтIул хал гьабизе бажари;

мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе бажари; бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьабахъинал тIелазде рикьизе ва ратIаратIаго лъезе бажари.

Предметиял хIасилал:

ЦIалдохъаби ругьунлъула:

кIалзулги хъвавулги калам батIа бахъизе;

хIарпалги гьаркьалги ратIарахъизе;

рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе;

гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьазул анализ гьабизе;

геминатал битIун абизе ва гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;

лабиалиял гьаркьал битIун абизе, гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;

къокъаб тексталъулъ предложениял ратIа гьаризе;

предложение гIуцIизе (бицун);

предложениялъулъ рагIаби рихьизаризе;

схемабаздаса пайдаги босун, рагIи слогазде биххизе;

слогалккун рагIи цIияб мухъиде босизе;

предложениялъул интонация цIунизе;

тексталъул тема баян гьабизе, гьелъул аслияб пикру загьир гьабизе, текст бицине;

хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе;

тексталъулъ цоцазда рухьарал магIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабазда хадуб халкквезе;

сураталдасан яги гIумруялъулъ лъугьараб асаралдасан текст гIуцIизе, тексталъе цIар ургъизе, гьелъие суалал лъезе;

форма хисарал предложениял ва текстал гъоркь рукIахъе къачIазе ва гьезул анализ гьабизе;

рагIабаздасан предложение, предложениязда сан текст гIуцIизе ва гьезул анализ гьабизе;

мугIалимасул кумекалдалъун абулеб къагIидаги хъвалеб куцги батIиял рагIаби баян гьаризе, битIун хъван ругищали хал гьабизе кколел рагIаби ратизе;

предметал, предметазул гIаламатал, гьезул ишал рихьизарулел рагIабазе суалал лъезе, гьел рагIабазе къваригIарал магIнаялъулал суалал тIаса рищизе.

II класс (34 сагIат)

ТIоцебесеб классалда малъараб материал такрар гьаби Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи, предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар.

Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

Каламалъул гьаркьал. ХIарпал. Слог.Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал, хIарпаздалъун гьел рихьизари. Рагьарал гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

КъосинчIого рагIабазулъ гьел битIун абизе, цIализе ва ратIа гьаризе лъай.

Е,Ё, Ю,Я хIарпал. ***Й*** гьаракь ва хIарп. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. ***Щ, Ш*** рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: ***кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ.***

Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарун рахъулел) гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: ***кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, ев, щв, шв, гъв, гъв, гв, чIв, цв, цIв.***
Ъ гьаракь ва хIарп. Ь хIарп. Гьез тIубалеб хъулухъ.
Алфавит. ХIарпазул цIарал. Алфавиталъул кIвар.
РагIи ва слог. РагIи слогазде бикьи. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби.
Ударение. РагIабазул магIна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кIвар.
РагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог.
Калам
Калам ва гIумруялда жаниб гьелъул бугеб кIвар. КIалзул ва хъвавул калам. Каламалъул этика. Салам кьеялъул рагIаби.
Предложение ва текст. Каламалъул бутIа хIисабалда предложение. Предложениялъул бетIерал членал: подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен чIезаби (суалаздалъун). Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе ругьун гьари.
Предложениялда жаниб магIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIи, гьаракь борхизабун, бихьизабизе ругьун гьари.
Текст. Тексталъул гIаламатал, тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин, тексталда цIар лъей. Тексталъул тайпаби.
Каламалъул бутIаби
Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби (дандекквей).
Предметияб цIар (лъайхъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Предметияб цIаралъул суалал: *щив? щий? щиб? щал?* Каламалъулъ предметияб цIаралъул бугеб кIвар.
ГIадамазул цIаразул, фамилиязул ва инсул цIаразул, хIайваназда лъурал тIокIцIаразул, улкабазул, шагьаразул, росабазул, къватIазул, гIоразул, хIоразул, мугIрузул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Цолъул ва гIемерлъул формаялда предметияб цIар хиси (практикияб къагIидаялъ лъайхъвай гьаби).
Глагол (лъайхъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Глаголалъул суалал: *щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабилеб? щиб гьабизе бугеб? щиб гьабулеб? щиб гьабулеб бугеб?* Каламалъулъ глаголазул бугеб кIвар. Глаголал цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал батIибатIиял заманабазде хиси (халкквезе). ГIагашагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги глаголал.
Прилагательное (лъайхъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Прилагательноялъул суалал: *кинав? кинай? кинаб? кинал?* Прилагательноял каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. ГIагашагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял.
Калам гIуцIизе ругьун гьариялъе программаялда хасаб заман бихьизабуларо. Гьеб темаялда хурхарал хIалтIаби тIолго цIалул соналда жанир гьаризе ккола. Ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тIоритIизе, хасал дарсазе литературияб цIалиялъе бихьизабураб заманалдаса ичIго сагIат кьун буго.
Тексталъул тема. Текст ва гIаммаб темаялъ дандрачIел, ратIа тIурал предложениял дандекквей. Тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин.
Тексталда ва гьелъул бутIабазда цIар лъей. Тексталда жанир аслияб магIна загьир гьабулел рагIаби.
Тексталъул тайпаби: хабариял, сипатиял ва пикриял (лъайхъвай гьаби). Хабарияб тексталъул бутIаби: байбихьи, аслияб бутIа ва ахир (лъайхъвай гьаби). Тексталъул цIияб мухъ.
Изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. Хабарияб тексталъул 30–45 рагIи бугеб изложение хъвай (суалаздалъун).
Сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. МугIалимасул нухмалъиялда гъорлъ сураталдасан яги суратаздасан текст гIуцIи ва хъвай. Лъималазул гIумруялъул, хIалтIул,

хIайваназул, хIаязул, цIалул ва гь.ц. хIакъалъулъ текст гIуцIи. Киназго цадахъ 30–40 рагIи бугеб хабарияб текст гIуцIи.
ЛъагIалида жаниб малъараб материал такрар гьаби
Гьаркьал ва хIарпал. Каламалъул бутIаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение.
Берцинго хъвай
ТIоцебесеб классалда хъвайхъвагIаялъул рахъалъ щвараб бажари щула гьаби.
Хъвазе бигьалъизахIмалъиги хIисабалде босун, гьитIинал хIарпазул тIелал:
и, ш, г, гI, т, тI, н, р, у;
л, м, ц, цI, щ, ь, гь, ы;
а, о, ю, ф, д, б, я;
Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе хасаб заман бихьизабун гьечIо. Гьединлъидал мугIалимас щибаб дарсида берцинго ва бацIцIадго хъваялде кидагосеб кIвар кьела.
с, е, ё, ч, чI, ъ, гъ, лъ, в;
э, х, хl, хь, хъ, ж, з, к, кI, кь, къ.
КIудиял хIарпазул тIелал:
И, Ш, Ц, ЦI, Ч, ЧI, Л, М, А;
О, С, З, Х, ХI, Е, Э, Я;
Ж, У, Н, К, КI, Ю, Р, В, Ф;
Г, П, Т, Д, Б;
Хь, Хъ, Кь, Къ, Лъ, Гь, Гъ, ТI.
Хъвазе захIматал рагIаби: пальто, учитель, учительница, стакан, тетрадь, махх, гьой, куй, рукъ, (рокъоб), гIор (гIурул), болнух, оцхIутI, биххи, раххан, ххвел, ххей, ххине, бесси, бусси, руссун, ссан, бецци, ицц, ццин, билълъин, лълъар, релълъин, бацIцIин, бецIцIи, буцIцIин, бичIчIи, чIчIвад, ричIчIи, гвенд, коллектив, театр, кьабкьаби, сверун, тIадеялдасатIаде, мадагъадар, дагьдагьккун, лъаблъабккун, бецаруз, ничгьечI, цIурахинкI, багIаргьоло, гIужрукъ, гомог, гонгал, гозо, гузби, гIазу, росу, гIанкI, гIанкIу, гъабу, зулму, пикру, гIелму, кету.
Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал
Напсиял хIасилал:
- жиндирго ВатIаналдаса, дагъистаналъул миллатаздаса ва гьелъул тарихалдаса чIухIи; жив магIарул миллаталъул чи вукIин бичIчIи;

рахьдал мацI нилъер культураялъул аслу букIин бичIчIи ва гьелъ магIарулазул миллатазда гьоркьоб щулияб бухьен чIезабулеблъи лъай; гъалатI гьечIеб кIалзул ва хъвавул калам гIаммаб культураялъул гIаламат букIин лъай;

школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби, кидаго лъикIав цIалдохъанлъун вукIине бажари;

лъикIаб даражаялда цIализеги цIализе бугеб пагьмуялъе жинцаго къимат кьезеги бажари;

цо къасдалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;

цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

мугIалимас кьураб къиматалда разилъи.
Метапредметиял хIасилал:
БатIи-батIиял тIадкъаял тIуразаризе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (Познавательные УУД):

учебникалда бугеб материал лъикI лъай: ай цIалул тIадкъаял тIуразаризе къваригIараб баян (информация) балагьи, суратаздалъун, схемабаздалъун кьураб баян бичIчIи; предметал дандекквей, гьезулъ гIаммал ва батIалъиялъул гIаламатал рихьизари; батIи-батIиял баянал (справкаби) кьолеб учебникалъул ва цIалул пособиязул материалалдаса пайда боси (мугIалимасул нухмалъиялдалъун);

Хурхен гьабизе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (коммуникативные УУД):

диалогалъулъ гIахьаллъизе бажари (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

тIадкъаял тIуразарулаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе бажари: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, цогидазулгун данд бан гьоркьоб лъураб цIалул суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе;

Гьабулеб цIали низамалда ккезабизе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (регулятивные УУД):

жив хIалтIулеб бакIалда цIалиялъе рукIине кколел щартIал чIезаризе бажари;

кьураб мисалалдаги данде ккун, жиндирго хIалтIул хал гьабизе, къваригIараб жо тIаде жубазе, мисалалъе кьуралда данде ккечIони, жиндирго хIалтIи хисизе бажари;

мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе бажари; бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьабахъинал тIелазде рикьизе ва ратIаратIаго лъезе бажари.

Предметиял хIасилал:

Рахьдал мацIалъул курс лъазабулаго, кIиабилеб классалъул цIалдохъаби ругьунлъула:

рахьдал мацIалъул алфавиталъул хIарпал абизе;

рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе;

рагIулъ ударение бугеб слог батизе;

геминатал гъорлъ ругел рагIаби битIун абизе (цIализе) ва хъвазе; лабиалиял гьаркьал гъорлъ ругел рагIаби битIун абизе (цIализе) ва хъвазе;

рагIаби, предложениял, 30–40 рагIи бугел тексталъ, гъалатIал риччачIого, битIун хъвазе;

рагIаби слогазде рикьизе, цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босизе;

гIадамазда, хIайваназда, шагьаразда, росабазда, гIоразда лъурал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе;

Й ва ***Щ, Ш*** хIарпалги авар мацIалъе хасиятал рагьукъал хIарпалги гъорлъ ругел рагIаби битIун хъвазе;

Ъ, Ь хIарпаз тIубалеб хъулухъ бихьизабизе;

фонетикияб разбор гьабизе (рагIаби слогазде рикьи, ударение бугеб слог бати, рагIулъ гьаркьазул ва хIарпазул тартиб чIезаби, **ицц, гъветI, учитель** гIадал рагIабазулъ гьаркьазулги хIарпазулги къадар чIезаби);

рагIуе битIун суал лъезе ва суалазул кумекалдалъун предмет, предметалъул гIаламат ва предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ратIа рахьизе;

кIиголъабго рагIудасан гIуцIараб предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе, подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение бихьизабизе;

рагIабаздасан, суалазул кумекалдалъун гьезда гьоркьоб бухьен чIезабулаго, предложение гIуцIизе;

предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе;

тексталъул тема чIезабизе ва тексталда цIар лъезе;

текст предложениязде биххизе;

магIнаялъухъги балагьун, тексталъул бутIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе;

суалазул кумекалдалъун хабарияб тексталъул 30–45 рагIи бугеб изложение хъвазе;

кьураб темаялда тIасан лъабгощуго предложениялдасан текст гIуцIизе ва хъвазе;

тексталъул магIна бугел бутIаби цIияб мухъидаса хъвазе.

2 - абилеб класс

Риидал магIарул тIабигIаталъул бицунел харбал ва кучIдул. ЧIахIиял гIадамаз ва лъималаз гьарулел пайдаял хIалтIабазул бицунел асарал.
Хасалихъе тIабигIаталъул ва гьеб цIуниялъул, бачIин бакIариялъул ва ахакь, хурзабахъ гьарулел хIалтIабазул хIакъалъулъ къокъал, пасихIал харбал ва кучIдул. ТIабигIаталде экскурсия. ХIайваназул ва хIанчIазул хIакъалъулъ къокъал кучIдул, харбал, маргьаби ва биценкIаби.
Гьел цIуниялда ва гьезул гIумруялда, бетIербахъиялда тIасан гарачIвари.
ЗахIматалъул, батIйбатIияб махщалил, гьединго лъималазул гIумруялъул ва пайдаял ишазул хIакъалъулъ асарал. Лъималазул рукIарахъиналда, хьвадачIвадиялда тIасан гара-чIвари.
Лъималазул гIумруялъул ва ишазул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, кицаби ва абиял.
Лъималаз цоцазе ва чIахIиязе гьабулеб кумекалда тIасан гарачIвари.
Хасалил гIаламатазул, ЦIияб соналде гьабулеб хIадурлъиялъул, хасало лъималаз гьарулел расандабазул, хIайваназ ва хIанчIаз хасел тIамулеб куцалъул бицунел асарал.
Хасалил тIабигIаталде экскурсия.
Хъизаналъул ва школалъул, кIудиязулги гIисиназулги цоцадехун букIине кколеб гьоркьоблъиялъул хIакъалъулъ кучIдул ва харбал. ГIадамазул лъикIабги квешабги хьвада-чIвадиялъул, цоцазе гьабулеб хIурматалъул, яхIнамус бугел унгоунгоял гIадамазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул.
ЗзахIматалъул, хIайваназул, гIажаибал лъугьабахъиназул, лъикIлъиквешлъиялъул бицунел халкъиял маргьаби, кучIдул, кицаби, абиял ва биценкIаби. Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, хIайваназул гIумруялъул, хурзабахъ ва ахакь гьарулел хIалтIабазул, лъималаз гьарулел расандабазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул.
Ихдалил байрамазул бицунел асарал (8 Март, оцбай ва гь.ц.)
Ихдалил тIабигIаталде экскурсия. Росдал тIабигIаталъул, гIадамазул гIумруялъул, гьез гьарулел хIалтIабазул, гIухьбузул, рекъарухъабазул, ахихъабазул хIакъалъулъ асарал.
ВатIаналъул, шагьаразул ва росабазул, гьаваялда, ралъдада ва ракъдада бахIарчилъи бихьизабурал Дагъистаналъул бахIарзазул хIакъалъулъ кучIдул ва харбал. Экскурсия «Нилъер росу», «Нилъер район»..

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

№	**Разделалде ц!ар**	**Саг1ат**	**Контролиял х1алт1аби**
1	Раг!и. Предложение. Текст.	**1**	
2	Гьаркьал ва х!арпал.	**6**	**1**
3	Авар мац!алъе хасият рагъукъал гьаркьал ва х!арпал.	**1**	
4	Ш Щ рагъукъал гьаркьал ва	**1**	

	х!арпал		
5	Геминатал	**11**	**1**
6	Алфавит	**2**	
7	Ударение	**12**	**2**

2 – абилеб классалъул авар ма1алъул хъваялъул дарсилаб план
(анкьида жаниб 1 саг1ат)

№	Дарсил тема	Саг1ат	Планалъул къо-моц1
1.	Раг1и. Предложение. Текст.	1	5.09.24
2.	Гьаркьал ва х1арпал.	1	12.09
3.	Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1	19.09
4.	Рагьарал гьаркьал ва х1арпал.	1	26.09
5.	Е,Е,Ю,Я х1арпал.	1	3.10
6.	Рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1	10.10
7.	Й рагьукъаб гьаракь ва х1арп.	1	17.10
8.	Контролияб диктант	1	24.10
9.	Авар мац1алъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1	7.11
10	Геминатал. (кк), (к1к1),(чч) рагьукъал гьаркьал.	1	14.11
11	(ч1ч1) рагьукъаб гьаракь.	1	21.11
12	(СС) рагьукъаб гьаракь.	1	28.11
13.	[хх] рагьукъаб гьаракь.	1	5.12

14.	**(ЦЦ).(Ц!Ц!) рагьукъал гьаркьал.**	1	12.12
15.	**(ЛЪЛЪ) рагьукъаб гьаракь**	1	19.12
16.	**Контролияб диктант.**	1	26.12
17.	**Лабиалиял гьаркьал.**	1	16.01.25
18.	**Ъ,Ь х1арпал.**	1	23.01
19.	Алфавит	1	30.01
20.	**Раг1и ва слог.**	1	6.02
21.	**Ударение.**	1	13.02
22.	**К1алзул ва хъвавул калам.**	1	20.02
23.	**Предложение ва текст.**	1	27.02
24.	**Авар мац1алъе хасиятал гьаркьал ва геминатал.**	1	6.03
25.	**Калам цебет1езаби.**	1	13.03
26.	**Контролияб диктант.**	1	20.03
27.	**Предметияб ц1ар**	1	3.04
28.	**Хасал ц1арал .Хасал ц1аразул бит1унхъвай.**	1	10.04
29.	**Прилагательное.**	1	17.04
30.	**Прилагательное .Жинс ва форма.**	1	24.04
31.	**Глагол.**	1	8.05
32	**Глаголалъул заманаби.**	1	15.05
33-34	**Контролияб диктант.** Лъаг1алида жаниб малъараб материал такрар гьаби.	1	22.05

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН авар литератураялъул

№	Разделалде ц!ар	Саг1ат	Контролиял х1алт1аби
1	Рии к!алде щвезаби	3	
2	Меседилаб хасалихълъи	5	
3	Нилъер ункъх!ат!илал гъудулзаби	1	
4	Эркенаб зах1мат -ниг1матазул ицц	1	
5	Лъималазул г1умру ва гьезул ишал	4	
6	Хасел - лъималазе рохел	5	
7	Хъизан ва школа	4	
8	Лъик1лъи, х1алимлъи, х1урмат	4	
9	Халкъияб к1алзул гьунаралъул асарал	1	
10	Их	1	
11	Росу	1	
12	Нилъер ват1ан		

2абилеб классалъул авар мац1алъул ц1алиялъул тематикияб план (анкьида жаниб 1 с

№	Дарсил тема	Саг1ат	Къо-моц1
1	Малъе эбел рахьдал мац1.	1	06.09
2	Рии рак1алде щвезаби. Г1айиб ккараб гьвет1.	1	13.09
3	Ц1ад .халкъияб кеч1.	1	20.09
4	Хасалихълъи .Р.Х1амзатов.	1	27.09
5	**Дие бокьула хасалихълъи. Роржиналде цебе**	1	04.10
6	**Хасалихълъи . Бук!араб ц!акъаб заман**	1	11.10
7	**Ругьунлъиялъул сочинение**	1	18.10
8	**Хасалихълъиялъул гьури. Тайи**	1	25.10
9	**Г1анк!удал т!анч!азул кеч!. Чед**	1	08.11
10	**Воре, чед г1одобе рехуге. Гьабураб гурони батуларо**	1	15.11
11	**Дун к1удияв г1ун вуго.**	1	20.11
12	**Векьарухъанги васги. А.Мух1амаев.**	1	29.11
13	**Квенги рат1лидаго релълъараб бук1ун батила**	1	06.12
14	**Ц1алдохъан. Бах1арчияб иш**	1	13.12
15	**Ругьун гьариялъул изложение**	1	20.12
16	**Макьилъ. Дир ясалъул кеч!**	1	27.12
17	**Ц1акъаб дару. Дада ч1ахъаяй**	1	17.01
18	**Мурад х1инкъуч гуро. хасел**	1	24.01
19	**Г1азу . Дуда лъалеб щиб**	1	31.01

20	**Нижер рохел. Г1азу байдал х1анч1и**	1	07.02
21	**Хасел. Маг1арухъ хасел**	1	14.02
22	**Ругьун гьариялъул сочинени. "Дие хасел бокьула".**	1	21.02
23	**Дир дах1адада. Унго - унгояв гьудул**	1	28.02
24	**Савдат - санитарка. Нич**	1	07.03
25	**Ц1алдохъанасде кагъат. Борхьилги царалги къиса**	1	14.03
26	**Гьале дун к1удияв г1ун вуго**	1	21.03
27	**Эбелги лъималги. Бицардаби**	1	04.04
28	**Дида гуро абун бук1араб. Кицаби ва абиял**	1	11.04
29	**Их бач1ана. Их**	1	18.04
30	**Ханасулги 13 сон барай ясалъулги г1акълу**	1	25.04
31	**Ихдал х1инч1 . Гагу**	1	16.05
32	**Бергьенлъиялъул къо. Ралъдал вас**	1	23.05
33-34	**Совет салдатасе памятник**	2	30.05